

עומק הפשט עיונים בראש"י

על פי 'לקוטי שיחות' בדרך ז'

פ' קדושים

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'
08-6882799 / 050-4125205
או במייל rizs@neto.bezeqint.net
ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

(א) בסוף הפרשה נאמר דין מיתה באוב וידעוני, ואילו לפני כן נאמר בהם עונש כרת / מצד הסברא היה נראה שתלוי הדבר אם היו עדים או לא (וכמו במעביר מזרעו למולך), אולם רש"י מחדש שההבדל ביניהם הוא לענין ההתראה / שני הפסוקים רחוקים זה מזה, כדי ללמד על הכלל כולו

(ב) השייכות בין חייבי כריתות לפרשת "קדושים" – יש לבאר ע"פ דברי הרמב"ם, שמי שזדונו כרת שגגתו חטאת שהיא 'קדשים' / הפסוק האחרון ממוש בפ' קדושים מדבר (לא בכרת, אלא) בחיוב מיתה, אבל באמת ממנו למדים חידוש גדול בגדר החיוב דכרת / לפי זה יומתק שאת חילוקי החטאות לומדים מפסוק זה שנאמר בו "אוב או ידעוני"

"ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו באבן ירנמו
אותם דמיהם במ" (כ, כז)

כי יהיה בהם אוב וגו' – כאן נאמר בהם מיתה, ולמעלה
כרת; עדים והתראה – צסקילה, מזיד כלל התראה – כרת,
ושגגתם חטאת. וכן ככל חיובי מיתות שגגתם בהם כרת:

רש"י בא ליישב את סתירת הכתובים – כאן נאמר "מות יומתו", ואילו לעיל נאמר¹
"והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם ונתתי את פני בנפש היא
והכרתי אותו מקרב עמו" (כרת בלבד).

ומבאר, שמדובר בשני מקרים שונים: הכתוב כאן מדבר במקרה שהיו "עדים
והתראה", ואילו הכתוב לעיל מדבר במקרה שהיה "מזיד בלא התראה" ולכן עונשו
כרת (ולא במיתת בית דין).

אולם לכאורה קשה:

מנין למד רש"י, ב"פשוטו של מקרא", לחלק באופן זה דוקא בין שני הכתובים -
שההבדל הוא לענין ההתראה?

ולכאורה, מסתבר יותר לפרש שהחילוק הוא לענין העדים, והיינו, ששני הכתובים
מדברים על עובר עבירה בהתראה (כי בלי התראה אין עליו עונש מיתה כלל), וכל
ההבדל הוא הבדל צדדי בלבד:

1. כ, ו.

כאשר היו עדים שהעידו על העבירה שעבר – אז מחייב אותו בית דין בעונש סקילה, ואילו כאשר לא היו עדים ובית דין אינם יכולים להענישו – אז מענישים אותו מן השמים בעונש כרת!

ובאמת שכן מבואר מדברי הכתוב בפרשתנו² לענין הנותן מזרעו למולך, ושם נאמר במפורש שההבדל בין העונשים – מיתה בידי בית דין או כרת מן השמים – אינו מצד ההתראה שהתרו בהחוטא, אלא מצד בית דין:

”איש איש מבני ישראל .. אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן .. ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו למולך לבלתי המית אותו – ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו” וגו’.

ואם כן, גם כאן – לענין אוב וידעוני – היה לו לרש"י לפרש, שבשני הפסוקים מדובר על אותו עון מצד החוטא – עבירה שנעשתה בהתראה, וכל ההבדל הוא מצד בית דין:

כאשר היו עדים, ובית דין יכולים להמית אותו – אז עונשו בסקילה; ואילו אם לא היו עדים, או שבית דין “העלימו את עיניהם” ולא קיימו בו העונש – אז יהיה עונש כרת מן השמים!

”כי יהיה בהם” – בתוכם ובפנימיותם

אך יש לבאר, שיסודו של רש"י הוא בדקדוקי לשון הכתוב:

בכתוב דלעיל, כאשר מדובר על עונש כרת, נאמר: “והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם”; ואילו כאן נוקט הכתוב בלשון אחרת: “איש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני”.

ומשינוי זה למד רש"י, שלא מדובר כאן על הבדל צדדי ומעשי בלבד (אם היו עדים או לא, וכיוצא בזה), אלא יש כאן הבדל מהותי לענין חומרת העבירה³:

2. כ, ב ואילך.

3. וראה גם בסימן הבא.

בפסוק דידן מדובר על אדם שחטא מתוך עזות, ביד רמה ומתוך רצון שלם, עד כדי כך שלמרות שהתרו בו לא חדל מעשיית העבירה – ומכאן הלשון "כי יהיה בהם אוב", בתוכם, האדם עשה את העבירה "בתוכו", בפנימיותו ובעומק נפשו, עם כל רצונו ותוקפו (ולכן הוא מתחייב בעונש החמור של סקילה);

ואילו בפסוק דלעיל מדובר על מצב קל יותר, בו העבירה לא היתה כל כך "פנימית" בתוך האדם, שכן לא התרו בו מקודם לכן – ולכן נאמרה הלשון "אשר תפנה", כמעשה יותר חיצוני ופחות פנימי (ולכן עונשו כרת בלבד).

אלא שעדיין צריך ביאור בסיום דברי רש"י – שלמד מאוב וידעוני על הכלל, "וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת":

בשלמא באוב וידעוני, למד רש"י - מתוך לשונות הכתובים המיוחדים בענין זה: "אשר תפנה" ו"יהיה בהם" - לחדש שגם החוטא בלא התראה ראוי לעונש כרת; אבל מנין למד להוסיף ולחדש שכן יהיה גם "בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת"?

ולכאורה, באוב וידעוני למדנו לחדש שהעובר בלא התראה חייב כרת, ו"אין לך בו אלא חידושו";

אבל בשאר חייבי מיתות, מסתבר להשוותם למה שכתוב במעביר לזרעו למולך, שעונש הכרת נאמר במי שחטא בהתראה, ורק שבית דין לא המיתוהו (מאיזה טעם שיהיה) ולכן באים ונפרעים ממנו מן השמים – אבל החוטא בלי התראה כלל הוא ענין בפני עצמו, ולא ייענש בעונש כרת!

ללמד על הכלל כולו יצא

והביאור בזה:

המקור והטעם לכך שרש"י לומד מדין אוב וידעוני על "כל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת" – הוא מצד מקומו של הכתוב דידן, שאומר דרשני.

כי הנה, במעביר מזרעו למולך, שנאמרו בו הן מיתה והן כרת – הרי שני העונשים נאמרו זה אחרי זה, בחדא מחתא;

אולם בנידון דידן, יש דבר פלא:

בתחילה, מיד לאחר דין מעביר מזרעו למולך, מזכיר הכתוב את אוב וידעוני לענין חיוב כרת ("והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים .. והכרתי אותן"⁴); לאחר מכן אומר הכתוב "והתקדשתם והייתם קדושים .. כי אני ה' מקדשכם"⁵; לאחר מכן מונה הרבה עבירות שנאמר בהם עונש מיתה ("איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת וגו'⁶"); לאחר מכן ממשיך בדברים כלליים: "ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי .. ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי"⁷; ורק לאחר כל זה, הפסוק האחרון של הפרשה מזכיר את עונש מיתה באוב וידעוני: "ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו וגו'".

נשאלת השאלה: מה הטעם שהכתוב מזכיר את עונש מיתה באוב וידעוני שלא במקומו – שלא בסמיכות לעונש הכרת באוב וידעוני, ואפילו לא בסמיכות לשאר חייבי מיתה, אלא כענין בפני עצמו, בסיום הפרשה ממש?!

ועל זה מיישב רש"י, שהדבר בא כדי שנלמד מאוב וידעוני על כל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת, שחייב הכרת יהיה גם "בלא התראה":

מצד הסברא היה אפשר לומר (כנ"ל), שעונש כרת הוא דוקא במי שעבר עבירה בהתראה, באופן שחייב מיתת בית דין, ורק שמאיזה טעם בית דין לא הצליחו להענישו וכר'.

גם לאחר שלמדנו באוב וידעוני שיהיה חיוב כרת גם בלי התראה, היה אפשר לומר שזהו דין מיוחד באוב וידעוני דוקא.

ולזה נאמר הפסוק "כי יהיה בהם אוב וגו'", דוקא "כאן", בסיום הפרשה ממש, ולא "למעלה", בכדי שנלמד מאוב וידעוני על כל "חייבי מיתות שנאמר בהם כרת" שנכתבו בינתיים, בין הפסוק המדבר על עונש כרת באוב וידעוני – לבין הפסוק המדבר על עונש מיתה באוב וידעוני, ועל כל כיוצא בהם;

4. כ, ו.

5. כ, דח.

6. כ, ט ואילך.

7. כ, כב-כו.

וכאילו נאמר: פרשה זו של חייבי מיתה מתחילה ומסיימת בדין אוב וידעוני, כי כל הפרשה היא בעצם ענין אחד (הכולל כמה פרטים), שיסודו בהבדל שמצינו לענין אוב וידעוני.

וזהו ששני הפסוקים כתובים במרחק זה מזה, כשביניהם נזכרים מקרים רבים נוספים של חייבי מיתות – כדי ללמדנו שהלכה זו שלמדנו מתוך שני הפסוקים אינה מוגבלת לאוב וידעוני בלבד, אלא היא באה ללמד גם על כל חייבי המיתות שנמנו בין שני הפסוקים, ולכל הדומים להם.

(חלק ז – קדושים ב)

ב

"ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם במ" (ב, כז)

כי יהיה בהם אוב וגו' – כאן נאמר בהם מיתה, ולמעלה כרת; עדים והתראה – צסקילה, מזיד בלא התראה – צכרת, ופגגתם חטאת. וכן בכל חייבי מיתות פגגתם בהם כרת:

בסיום הסדרה באים כמה ענינים של חיובי כרת על איסורים שונים (רחמנא ליצלן).

והנה, ידוע המבואר בספרים⁸, אשר כיון שכל ענין בתורה הוא מדויק בתכלית, הרי השם של הסדרה שייך הוא לתוכן הסדרה כולה, עד סופה; ואדרבה – לפי הכלל ש"נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"⁹, הרי שם הסדרה – שלפי פשוטו הוא על שם התחלתה – שייך במיוחד לטיוס הסדרה.

ובנידון דידן, יש לבאר (בדרך הרמז) את השייכות של חיוב כרת לפרשת "קדושים" – לפי דברי הרמב"ם¹⁰:

הרמב"ם מבאר את הטעם לזה שמקומה של מסכת כריתות הוא בסדר קדשים – שהוא מפני ש"כל שזדונו כרת שגגתו חטאת", כלומר: עבירה שבמזיד חייבים עליה כרת – בשוגג חייבים עליה חטאת, וזו השייכות של העבירות שחייבים עליהם כרת לענין ד"קדשים" – כי עבירות אלו עצמם חייבים עליהם חטאת, שהיא "קדשי קדשים" (במקרה של שוגג).

8. ראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ז ע' 24 ואילך ובהערות שם.

9. ספר יצירה פ"א מ"ז.

10. בהקדמתו לפירוש המשניות. נעתק גם בתוספות יום טוב ריש מס' כריתות.

ועפ"ז יומתק השייכות של חיובי כרת – לפרשת קדושים; אך עדיין חסר ביאור בזה שסיום הפרשה ממש – הפסוק האחרון – הוא (לא בחיוב כרת, אלא) דוקא במיתת בית דין: "ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני, מות יומתו, באבן ירגמו אותם דמיהם בם" – דלכאורה, איזה ענין מיוחד יש בחיוב סקילה של אוב וידעוני שדוקא זה הוא הסיום של "קדושים"?

אמנם כד דייקת שפיר בפירוש פסוק זה, נמצא שאף שבפסוק מדובר על מיתת בית דין, הרי דוקא הוא המלמד אותנו חידוש בגדר חיוב כרת, ויש ממנו נפקא-מינה גם לענין חטאת, וכדלקמן.

חיוב כרת – חיוב בפני עצמו

ביאור הענין:

ככמה עבירות מצינו בכתוב את שני העונשים: גם מיתת בית דין וגם חיוב כרת – וכמו באוב וידעוני, שבפסוק האחרון שבסדרה נאמר בו "מות יומתו" (כנ"ל), אך לפני כן¹¹ נאמר בו עונש כרת: "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו".

וכשלומדים את דברי הכתוב לפי פשוטם, יש לחקור בענינו של חיוב כרת זה:

אפשר ללמוד, שכרת זה בא כ"ממלא מקום" לעונש המיתה. כלומר: מדובר על אותה פעולה ממש, ואף היתה התראה – שהזהירו את האדם מפני העבירה ובכל זאת העיז פניו וחסא, ולכן בעצם הרי הוא חייב מיתת בית דין; אלא שבמקרה שבית דין לא קיימו את העונש ולא המיתוהו – או משום שאין עדים כשרים שיעידו בדבר ובמילא אין הדבר ברור להבית דין, או שהי' איזה עצלות או אונס וכו' ולכן בית דין לא התעסקו בזה – אזי מן השמים מענישים אותו בכרת.

ולפי אופן זה, מי שעבר על העבירה בלי התראה ואינו חייב במיתת בית דין, אינו מחוייב גם בעונש כרת, כי כל ענין הכרת הוא במקום שיש חיוב מיתת בית דין;

אך אפשר ללמוד באופן אחר, שחיוב הכרת יש בו ענין בפני עצמו, והוא חל גם במקום שחיוב המיתה לא חל מעיקרא. והיינו, שגם מי שחטא בלי התראה, אף שאין עזרתו גדולה (שהרי לא התרו בו בשעת מעשה) ופשוט שאין הוא מחוייב במיתה, מכל מקום כיון שחטא במזיד – נענש בכרת.

[מי שחטא בשוגג – אי אפשר לומר שיתחייב בכרת, שהרי כבר מצינו בו¹² שהוא חייב להביא קרבן חטאת; אך מי שחטא במזיד, גם אם אין זדונו גדול כל כך כיון שלא התרו בו בשעת העבירה – אפשר לומר שיתחייב בכרת].

ובכן, ההכרעה בשאלה זו נלמדת היא מפסוק דידן:

מהפסוק כאן למדים שעונש כרת אינו רק כ"ממלא מקום" לענין המיתה, אלא הוא ענין בפני עצמו – הוא חל גם במקרה שחטא בלי התראה ובמילא לא חל עליו חיוב מיתה כלל.

וכמפורש הדבר בפירוש רש"י על אתר, שהביא את סתירת הכתובים בענין עונש אוב וידעוני: "כאן נאמר בהם מיתה, ולמעלה כרת: עדים והתראה – בסקילה, מזיד בלא התראה – בכרת, ושגגתם – חטאת; וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת".

קרוב שנעשה רחוק

כיצד באמת מוכיח פסוק דידן שחיוב כרת הוא גם במקרה שבו לא חל חיוב מיתה?

יש לבאר, שהדבר מוכח ממקומו של הפסוק¹³:

אם כל חיוב הכרת היה כ"ממלא מקום" לחיוב המיתה – היה הכתוב צריך לסמוך את שני הפסוקים עם שני העונשים שבאוב וידעוני (מיתה וכרת), ואז היינו מבינים שענין הכרת (אינו ענין נפרד, אלא) הוא המשך והסתעפות של חיוב המיתה [וכשם שמצינו בהאי פרשה גופא¹⁴ בעונש הנותן מזרעו למולך, שכתבה התורה שני העונשים שבו – עונש כרת ועונש מיתה – בחדא מחתא];

12. בפ' ויקרא ד, ב.

13. וראה עוד לעיל סימן א.

14. כ, ב-ה.

אמנם הכתוב הרי מפריד בין הדבקים: בתחילה נאמר עונש כרת באוב וידעוני, ואחר כך באים עבירות אחרות ועונשים שונים כו', ולאחר מכן באה אזהרה כללית על קיום המצוות בארץ הקודש וכו', ורק בפסוק האחרון ממש "נזכר" הכתוב לכתוב את עונש המיתה (באותם אוב וידעוני עצמם)!

על כרחך, שבזה נתכוון הכתוב להשמיענו את ה"מרחק" שבין שני עונשים אלו, שהם חלים במקרים שונים: הפסוק המדבר במיתה חל רק במקרה שהחטא נעשה מתוך עזות ולאחר התראה, ואילו הפסוק המדבר בכרת חל גם על מי שעזותו פחותה וחטא בלי שהתרו בו.

ונמצא, איפוא, כי הפסוק כאן המדבר על מיתה – הוא המלמדנו (בזה שהוצב דוקא בסיום הפרשה, ב"מרחק" מהפסוק המדבר על הכרת) את גדר עונש הכרת שחל גם במקרה שבו לא היתה התראה, ושפיר מתאים שהוא הסיום של הפרשה השייכת ל"כריתות" (כנ"ל).

מה ענין חילוק החטאות לכאן?

ולפי דרכנו יומתק חידוש גדול שמצינו בענין זה¹⁵:

מצינו שקלא וטריא במי שחטא בשוגג גם באוב וגם בידעוני – האם צריך להביא שתי חטאות על שני המעשים, או שדי לו בחטאת אחת?

ולפי דעת ריש לקיש¹⁶ חייב הוא שתי חטאות, והוא מוכיח מהפסוק דידן, שנאמר בו "איש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני" – שמדובר בשני איסורים נפרדים ולכן חייבים חטאת על כל אחד בפני עצמו.

ולכאורה הדבר קשה:

הרי בהפסוק המדבר על חיוב כרת באוב וידעוני (הנ"ל) נאמר "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים" – בוא"ו החיבור, וגם בהלאו נאמר¹⁷ "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים" – בוא"ו החיבור; אם כן, בוודאי שגם לענין החטאת היינו צריכים לחבר

15. נקודה זו – ע"פ המבואר בתורת מנחם חמ"ג ע' 285.

16. סנהדרין סה, א.

17. פרשתנו יט, לא.

ביניהם, שהרי חיוב החטאת שייך הוא להלאו ולחיוב הכרת (כי "כל דבר שזדונו כרת שגגתו חטאת")!

מה טעם איפוא נלמד לחלק בין החטאות - דוקא מכח הפסוק המדבר על מיתה (שאינה שייכת כלל להחטאת)?

אך לפי דרכנו יתבאר, שבאמת פסוק דידן (אף שמדבר הוא בעונש המיתה, הרי) שייך הוא ביותר לחיוב הכרת, ודוקא ממנו למדים את גדר החיוב דכרת שהוא ענין בפני עצמו; ושפיר שייך ללמוד מהחלוקה שבפסוק זה - "אוב או ידעוני" - גם לענין קרבן חטאת התלוי בחיוב הכרת. ודר"ק.

(חלק ז - קדושים ב)

לעילוי נשמת אבי מורי

הרב יוסף חיים

ב"ר ישי ז"ל

- **לבית אייזן** -

נלב"ע עש"ק פ' בהר, ט' אייר תשע"א

תנצב"ה

*

הוקדש על ידי בנו

הרב ידידיה שלמה שליט"א

לזכותו ולזכות בני משפחתו שיחיו